

Vakken of competenties?

*Men loopt de laatste tijd te hoop tegen al die nieuwlichterijen in het onderwijs die te boek staan als 'het nieuwe leren' of 'competentiegericht opleiden'. De weerstanden die bij docenten leven, worden bijvoorbeeld verwoord door de vereniging **Beter Onderwijs Nederland (BON)**. Soms worden die docenten afgeschilderd als reactionaire, verzuurde mopperkonten, die zich meer door eigenbelang dan door het belang van leerlingen of studenten laten drijven. Maar de BON kan zich ook profileren als een vereniging ter verdediging van een professionele beroepsethiek of - wat bijna hetzelfde is - als een vereniging ter bestrijding van kwakzalverij in het onderwijs. Hier wordt dat idee aan de hand van een persoonlijke ervaring uitgewerkt. Competentiegericht onderwijs stelt de docent-als-expert, verantwoordelijke spreekbuis van een vakgebied, op de proef.*

Ik ben een artikel aan het schrijven over de rollen van docenten. Dat zijn van die dingen die je als socioloog doet, nadat je gepensioneerd bent. Ik onderscheid zestien rollen en rolaspecten. Van docenten wordt bijvoorbeeld verwacht dat ze thuis zijn op hun vakgebied en dat ze daaruit putten in hun onderwijs. Je hebt experts in rangen en standen. Maar van iedere expert, en dus ook van iedere docent, wordt verwacht dat hij (zij) als spreekbuis van het eigen vakgebied optreedt en geen onzin uitkraamt.

Ik zei 't al: ik ben opgeleid als socioloog. Vanuit mijn vakgebied heb ik iets te vertellen over sociale systemen, posities, rollen en rolverwachtingen. En toen kreeg ik een e-mail van een onderwijskundige collega, die enthousiast meldde dat hij net als ik met een onderzoek naar rollen van docenten bezig is. Wat blijkt? Hij onderscheidt heel andere docentenrollen dan ik! Hij ontkent geenszins dat docenten vakinhoudelijke expertise nodig hebben, maar hij kent aan de docent-als-expert geen speciale rol toe. Maar mijn collega verkoopt geen onzin. Hij heeft alleen een andere bril op. Vanuit zijn vakgebied, de onderwijskunde, kijkt hij naar de functie- en taakbeschrijving van docenten. Hij ziet dat ze vanuit hun expertise bepaalde taken ten behoeve van het leerproces van studenten te vervullen hebben en die taken worden door hem 'rollen' genoemd.

Gesteld nu dat wij samen een cursus moesten verzorgen in een lerarenopleiding. Het was een competentiegerichte opleiding en we moesten in eendrachtige samenwerking een korte cursus geven om aanstaande leraren te helpen hun verschillende beroepsrollen te onderkennen en onderscheiden. Want dat was een competentie die tot de 'eindtermen' van deze opleiding behoort.

In competentiegerichte opleidingen worden de bekwaamheden van de beroepsbeoefenaar centraal gesteld. Daartoe worden interdisciplinaire cursussen aangeboden.¹ Binnen een competentiegerichte cursus draagt elk van de vakgebieden naar vermogen bij aan het competentiegebied waarom het binnen die cursus draait. Maar docenten lopen daarbij tegen principes uit hun professionele beroepsethiek aan: wanneer ontardaart competentiegericht onderwijs in kwakzalverij?

1. Van professionele docenten wordt verwacht dat ze geen onzin uitkramen. Ze moeten voldoende denktucht in acht nemen. Ze laten zich daarbij leiden door hun vakgebied. Een vakgebied *is* niet alleen een discipline maar *geeft* ook discipline in het denken. In een interdisciplinaire cursus, waarin experts uit verschillende vakgebieden moeten samenwerken, is het vaak een heksentoer om die denktucht te bewaren.
2. Als studenten zelfstandig moeten leren denken, hebben ze eveneens de steun van vakgebieden nodig. Elk vakgebied kent zijn eigen, min of meer geïntegreerd *netwerk van begrippen*. Je mag niet zomaar een paar begrippen uit het ene vakgebied, samen met een paar begrippen uit het andere, in de hutsput van een 'geïntegreerde cursus' opdissen. Want dan worden studenten de mist in gestuurd.
3. Men verspilt kostbare studententijd als ze voor elke competentie en voor elk praktijkprobleem een nieuw interdisciplinair kennisbestand moeten verwerven. Het aardige van monodisciplines is nu juist dat de beschikbare theorie *multifunctioneel* is. Elk vakgebied levert een netwerk van begrippen dat zeer vele verschillende toepassingsmogelijkheden kent. Dus monodisciplinaire cursussen zijn zo gek nog niet.
4. Anderzijds mag van professionele docenten worden verwacht dat ze studenten aanmoedigen de verworven kennis *wendbaar te leren gebruiken*. Competentie- en probleemgericht onderwijs wil ertoe bijdragen dat docenten geen oogkleppen aandoen, dat ze een antwoord op een 'toepassingsgerichte' tentamenvraag niet fout rekenen als een student een *ander* vakgebied heeft toegepast in plaats van dat van de betrokken docent en dat studenten zich oefenen eenzelfde probleem vanuit *verscheidene* disciplinaire referentiekaders te bezien.²

Terug naar onze casus in de lerarenopleiding. Ik zou ervoor pleiten twee losse modules te geven. De ene gaat over 'docentenrollen in sociologisch perspectief' en de andere over 'docentenrollen in onderwijs-

kundig perspectief. Vervolgens krijgen de deelnemers een integratiemodule waarin ze worden uitgedaagd de twee benaderingen te vergelijken en op hun relatieve bruikbaarheid te beproeven.

Wes Holleman
weblog onderwijs 18-1-2007
www.onderwijsethiek.nl

-
- ¹ <http://www.fontys.nl/facilitairbedrijf/onderwijs/competentiegericht.leren.39323.htm>;
<http://www.fontys.nl/facilitairbedrijf/onderwijs/default.asp?idsitestructurenode=62532>
- ² Oogkleppen kunnen trouwens ook *binnen* vakken tot wonderlijke conclusies leiden. Om aan te tonen dat eerstejaars PABO-studenten niet kunnen spellen, is een CITO-toets afgenomen. Daarin kwam de volgende vraag voor (<http://www.ad.nl/quiz/?quizid=90>): *Klopt de spelling in de volgende zin? Het onderzoek richtte zich op de gebruikersvriendelijkheid.* Het woord *richte* werd fout gerekend: wie een voldoende wil halen, wachte zich niet alleen voor spelfouten maar ook voor kennis van de aanvoegende wijs.